

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიბერალურ ნახაბიანი ზაზაეთი ზამოღის უძველესი ქვირა დღეს

№ 38

სამთავრობო № 1896 წ.

№ 38

შინაარსი: ჩვენი საქართველო... რა არის პოლიტიკა? გ. წერეთლისა... სხვა-და-სხვა ამბავი... „კვალის“ კორესპონდენტები... — არა, არ მინდა, დეუსი გ. ზურაბიშვილისა... უცხოეთიდან (სოფელი და სსიფილო სკოლა გერმანიაში) ნ. კორდანიასი... ჭარბონიული ვიცოვდი, კრუცია ი. ნაკაშიძისა... მურნალი-გაშვიტიდან... კარცერი და ტიკორა, ძველის ძველი ამბავი. (გაგრძელება) პ. გოთუასი... ტირაჟი და ტერმინი განცხადებანი.

№ VIII „კეჯილისა“ გამოვიდა და დაურვიდა ხელის მომწერლებს.

„კვალის“ ხელის მომწერლებს მოვგონებთ, ვისაც ფული არ შემოკრებიათ, დროზე შემოიტანონ.

ჩვენი საჭირო-ზორთელთა.

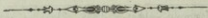
შინკი დაკვირება ჩვენ დღოცევილ ცხოვრებას უოველ წლიე ამ დროს ხედავს, რომ ჩვენი ხალხი დიდ ფაცაფუცშია... დიდი და ბატარა აქაური და სხვა ქალაქებიდან მიესწრაფებიან სკოლებში, ცდილობენ დააბინაფონ ყმაწვილები, არ ზოგავენ არა ფეხს და თუნდ ჯიბე არ მოდევდეთ, მაინც ასე თუ ისე შეილებს სწავლის გზას უხსნიან. ჩვენ ვიცნობთ ბევრს იმისთანებსაც, პანსიონში გასაზღვლათ თვეში ოთხ თუმანზე მეტიც გამოაუღიათ, ოღონდ შეილი მოემზადებინათ გიმნაზიის დასაწყის კლასებში, მართალია, დაბალ კლასებში მოსწავლე ქართველები შედარებთ იმ პროცენტისა, რომლებიც ათავებენ კარგა სამყოფია. მაგრამ გაივილის დრო და თან-და-თან მათი რიცხვი მცირდება, უფროსს კლასებში ქართველები სულ ცოტა-

და რჩება. ისიც მართალია, რომ ზოგიერთები პირველ შაგირდათაც ათავებენ, მაგრამ მაინც ჩვენი ქართველების საქმე კარგათ არ მიდის—ახალგაზდა თავობა სხვა და-სხვა სპეციალური სწავლით აღჭურვილი და უფლებებით შემკული ცოტა გეყავს და ამის მიზეზს ჩვენში სხვა-და-სხვა ნაირათ ხსნიან. ზოგი ქართველების ზარმაცობას და უხასიათობას აბრალებს, ზოგი სიღარიბეს და არიან ისეთნი სულით დაბლები, რომ ამბობდენ კიდეც ერთ დროს ვითომ ქართველების თავის ქალა ისე არისო მოაწყობილი, რომ უნიჭო უნდა იყენო. ჩვენის აზრით, ქართველებისაგან სწავლის დაუმთავრებლობა აიხსნება იმ ერთი უმთავრესი მიზეზით, რომ როდესაც მამას ჩამოკაცეს პირველათ შეილი—რეა წლის ყმაწვილი და აბარებს ჩვენ განთქმულ პანსიონებში, ფულებსაც ბლომით აძლევს, მაგრამ პირობათ უღებს, რომ მისი ბავში რაც შეიძლება მალე მოამზადონ; ოღონდ მიღებულ იყოს მათი ბავში სახელმწიფო სასწავლებელში და დედ-მამას სხვა არა უნდა რა, სხვა არაფერს არ დაეყმეს. ამას შედეგათ მოდევს ის, რომ პანსიონიც თუთიყუშით ახეპირებინებს ყველაფერს, უნაღუნ-

გავს გონებას გაუგებარი სიტყვების დასწავლით და ახერხებს ისე, რომ ორ სამ წელიწადზე აბარებს ყმაწვილს სახელმწიფო სასწავლებელში.

დედ-მამის სიხარულს საზღვარი არა აქვს. ყმაწვილი კი გიმნაზიაში სანამ ზეპირდასწავლებით გაიტანს რამეს, ვა-ევაღახით გადადის კლასებში, მერე კი როდესაც გონების ვარჯიშობა საჭირო და ბავშვს გამჭრიახობა მოეთხოვება, მაშინ მენსიერება და ჩაღუნებული აქვს, ტვინიც უსუსტდება და სწავლასვე ედღარ ავრძელებს. ამასთანავე იშვიათათ თუ მიეშველება მას სამშობლო კერა, ჩადან ყმაწვილები ან შორიდან არიან მოსულები და ან ოჯახი გაუეთხარებელი არის. ვადის წელიწადები და უკერძო ყველას, ჩვენი შეილები რატომ არ ათავებენ სწავლას.

— წარმოდინებით, ჩივის ერთი გამწარებული დედა, — ჩემი შეილისთვის არაფერს არ ცნობავდი. ხშირათ მე შშვიტი ერჩებოდი, მაგის აღსაზრდელათ კი პანსიონში თვეში ოთხ თუმანს ვაძლევდი სამი წლის განმავლობაში და დაბეთ უბედურებას მეთათებ კლასამდის ძღვის მ-ახწა და უნიკობით გამომივდეს სასწავლებლიდან. ხშირათ მესმის ამ გვარი ჩივილი...

რა არის პოლიტიკა?

ადგან „კვალს“ მიენიჭა ერცელი პროგრამა და გააღიქცა დამოუკიდებელ ორგანოთ, ამისთვის მას შეუძლია ახლა პოლიტიკაზედც ჰქონდეს თავისი მიმართულების შესაფერი მხვედლობა.

სიტყვა პოლიტიკა წარმოებს ბერძნულიდან Polis (პოლის)-ქალაქი. ძველ საბერძნეთში ყოველი ქალაქი თავის ვარემო ადგილებით და სოფლებით შეადგენდა მთელ სახელმწიფოს და მაშინდელი სახელმწიფოს მფევე, სახელდობ, მემკვიდრეობით აღჭურვილი ქალაქის მოურავი იყო აქედან Polites (პოლიტეს) — მოქალაქეთა კრებას, ანუ სახელმწიფო კრებას შეადგენდა.

Politikā (პოლიტიკა) ნიშნავდა საქალაქო, ანუ სახელმწიფო ურთიერთობას. ჩვენ დროში პოლიტიკა არის მეცნიერება სახელმწიფო ცხოვრებისა, ესე იგი მისი პირობების, მიზნის, მიმართულების, მოქმედების და სხვა სახელმწიფოებთან დამოკიდებულებებს შესწავლა.

ჩვენც თანახმათ ამ განმარტებისა ვეცდებით ჩვენს პოლიტიკურ ქრონიკებში შეძლებისამებრ დავანახებთ მკითხველებს, თუ რა მდგომარეობაში არიან დღევანდელნი სახელმწიფოანი, ვინც კი გამოასულან მსოფლიო ასპარეზზე ისტორიულ მოქმედებისათვის,

რა მ-სწრავება აქეთ იმათ, როგორ დამოკიდებულუბაში არიან ისინი, როგორი განწყობილება აქეთ იმათ ერთმანეთ შორის და რამდენათ დამოკიდებულა მათ განწყობილებაზე ერთა წარმატება და იმათი ბედისწერა. დღევანდელი პოლიტიკა რომ ზედმიწევნით შევიგნოთ, ცოტა შორიდან უნდა დავიწყოთ. სანამდის დიდი რევოლუცია მოხდებოდა საფრანგეთში წარსულ საუკუნის ვასულს, პოლიტიკა შეიცვალა მხოლოთ მაშინდელ სახელმწიფოთა ცარცვა-გლეჯას და ერთმანეთში შესეგას. მხოლოთ ინგლისმა დაამთავრა იმ დროს თავისი შინაგანი ხელმწიფობის უზრუნველყოფა ვარემ შემახვეწისაგან. ინგლისის სახელმწიფო მდებარება ზღვაში, ვარშემორტყმული ჰქონდა აუარება სამხედრო და საეჭირო გეთა გროუ, ასე რომ მას ვერაინ შეეციკლებოდა თავის ქვეყანაში და ის კი შეფობდა ზღვაზე, ეჭირობით მდიდრდებოდა, სხვა სახელმწიფოების კოლონიებს ნელ-ნელა იგდებდა ხელში და აუფჯობესებდა თავის საკუთარ შინაურ სახელმწიფო გამგეობას, ფენდა ხალხში კეთილმდგომარეობას. სხვა ევროპის სახელმწიფოებში კი ასე არ იყო. ესენი მუღამ მტრობდენ ერთმანეთს, იყო დაუბოლოებელი ომი გერმანიასა და საფრანგეთს შორის, ისპანიასა და მცირე სახელმწიფოებს შორის, როგორც მავალითათ იყო პორტუგალია, პოლონადა, ბელგია და სამხრეთი იტალიის სამთავროები. ამასთანავე ძლიერი ოსმალეთიც იწვეოდა მათზე და დიდ შიშში აკედნდა დასაყლეთ ევროპას. ამ დროს რუსეთის ხელმწიფობაც გაბტიცდა, დეტყვა ოსმალეთს და ძალიან შესუსტა. წარათეა ყირიმი, გაათავ-სუფთა მცირე როსია მის ვაგუნინდან და ემუზნებოდა კავკასიის და სლოვენთა სამთავროების ხელიდან გამოგლეჯას. როდესაც საფრანგეთის დიდი რევოლუცია შემხადდა, იმ დროს, აი, რა მდგომარეობაში იყო მთელი ევროპა: ჩრდილოეთ იტალია და პაპის სამთავრო ავსტრიის ხელმწიფებს ეჭირა; მთელი ბალკანია და სლოვენთა სამთავროები: სერბია, ჩერნოვარია, ბოლოვარია, ბესაბარია, ერთა ნაწილი პოლონისა და სამხრეთის მხარე მცირე როსიისა პრუტის მდინარემდე ოსმალეთს ჰყავდა კლანქებში გამოკლული. რუსეთს პოლონა და ყირიმი დეპყრო და თავისი ვაგუნენა კავკასიის აქეთა მხარეზე გაღმობტანა: საქართველოს მეფენი და იმათი მთაურები თავ-ს მთარეველობას ქვეშე შეეყვანა. ამ დროს ევროპის ნიდავზე პოლიტიკა შეიცვალა ძალიან მრეობას; სახელმწიფოები ფიქრობდენ მხოლოთ ერთმანეთში შესეგას, წარათმე-წავლეჯას. ეროვნების კეთილმდგომარეობის ნახსება არასად ჩნდა, ერთ და ხალხი ყოველგან ხელმწიფობის მიერ შეწყუბებული იყო. სუფევედა მხოლოთ ზეცას ღმერთი და ქვეყნათ ხელ-

მწვეფე მირანსებული, რომელსაც ხალხი მით უფრო თაყვანს სცემდა, რამდენათაც ხელმწიფე უფრო ძალმომრევი იყო.

ამ დროს საფრანგეთმა შეიქმნა დანაგრულ ერებს და წინ დაუხატა თავის მომავალი მიზანი სამი სიტყვით: „liberté, égalité, fraternité“. მათნ საფრანგეთმა დაარღვია ძველი პოლიტიკის ვითარება და ფეხქვეშ გათვლილი ეროვნება ზეზე წამოაყენა. ამის შედეგი იყო დანაგრული ერების გამოფხიზლება და შეგნება, რომ ყოველი ერთი თავისუფალი უნდა იქნეს და თავისი შინაგანი პოლიტიკური ცხოვრება თითონ უნდა მოაწყოს. ამ სახით მთელი მეცხრამეტე საუკუნის სამი მეოთხედი, ესე იგი სამოცდა ოთხმეტი წელიწადი, ამ პრინციპით ხელმძღვანელობდა პოლიტიკა და თითქმის ყველა დანაგრული ერები ევროპის ნიადაგზე განთავისუფლდნენ უცხო ტომის ბატონობისაგან და თანაწორ სამოქალაქო უფლებებზე დაამყარეს თავისი შინაური სახელმწიფო გამგეობა. უკანასკნელი მებრძოლი ეროვნების თავისუფლებისათვის შეიქნა ბისმარკი, რომელმაც დააყრდენინა გერმანიის ნაციონალური ერთობა. მაგრამ იმანვე ამ პრინციპს უღალატა, დაუდგა საზღვარი შემდეგი მცნების წამოყენებით: „Beati possidentes“—, „ნეტარ არიან დამპყრობნი“.

ამ პრინციპის აზრი ნამდვილი დაფიქრებული საშუალო საუკუნის პოლიტიკას განახლება იყო. ვინც რა დაიპყრო, იმას ნულაზივენი შეეცებოა. აქედან წარმოდგა საერთა-შორისო პოლიტიკაში ის სწავლა, რომ ყოველი ხელმწიფობა თავის შინაგან საქმეში ხელმეუფებელია. მის ხელქვეით დამორჩილებულ ერს მხოლოდ დარჩენია მარჩილება და, რაც უნდა ტანჯტაში იყოს, უფლება არა აქვს განუდგეს თავის მზაგერელს და, თუ განუდგა, თვითონ უნდა აგოს პასუხი. გარეშე სახელმწიფოს უფლება არა აქვს ხელი გაუწვიდნოს, ან შეეწიოს მას; თუ ასეთი დანაგრული ერთი განუდგა თავის მპყრობელ ხელმეფეს, მას ნურავინ იმედა ნუ ექნება, თუნდა რომ მისმა მპყრობელმა ის სრულგზობით გაულიტოს. ამ მხრით ბისმარკმა რაკი ეროვნული თავისუფლების პრინციპი გერმანიის ერის შეერთებისთვის გამოიყენა, მერე უპირი თქვა იმავე პრინციპზე დი ძველი ფეოდალური შეხედულება დაამყარა პოლიტიკაში. ამით მან დიდი თანაგრძნობა და სიყვარული მოიგო იმ ხელმწიფეებისა, რომელთაც ჰყავდათ გარეშე ტომის ერები თავის უფლებას ქვეშ და არაერთხელ ებრუნებოდნათ ნაციონალური პრინციპი ერების განთავისუფლებისა, მეცხრამეტე საუკუნეში წამოყენებული დიდი რევოლუციის წყალობით. რა ანგარიშიმ ქჰინდა ბისმარკს,

რომ ეროვნული თავისუფლების პრინციპი ძველებურ ფეოდალურ პოლიტიკის პრინციპათ შეეცალა?.. ის, რომ ვთავისუფლებულ გერმანიას ერთი ნაწილი პოლშის ქვეყნისა, რომელსაც ეწოდება სილეზია და პრუსიის მახრები, დღესაც კლანქეში ჰყავს გამოკლული და არ უნდოდა ისინი ხელიდან გაეშვა. სანამ ნაციონალური თავისუფლების პოლიტიკა გერმანიის ერთობას მსახურებდა, მანამდის ბისმარკიც წარმატების გზას ადგა, მაგრამ როცა თავის გულის წადილი შეისრულა, მერე კი მოატრიალა თავისი მიმართულება და დაამყარა ევროპაში ხელმწიფობის გარეშეუხარებელი მოქმედება. ამ სახით ბისმარკი შეიქნა ევროპის პოლიტიკაში რეპტკის, ძველი მიმართულების წარმომადგენელი...

ბ. წერეთელი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

აწ. „**НОВ. СБ.**“-ის სიტყვით 5 ენენისთვიდან დაიწყება ქ. ქუთაისში, სამხედრო გუბერნატორის განკარგულებით, კრება მახრის უფროსთა იმ კითხვის გამოსარკვევათ, შეუძლიათ თუ არა მცხოვრებთ, რომელთაც ვასულ წელს ზარალი მიეკათ წყალდიდობის, დიდ-თოვლობის და სხვა-და-სხვა გადამდებ სენის გამო, თავის დროზე შეიტარონ სახელმწიფო გადასახადი და ბეგარა და საჭიროა თუ არა შუამდგომლობა გადასახადთა ეადის გადაღებისათვის. ამ კრებაზე მიწვეული არიან აგრეთვე სახეგრო ინსპექტორები და მმართველი თჳთლისის სახანო პალატის, ბ. ევრეტენიკოვი.

ფრიად სასიამოვნოა, რომ ზოგიერთ ქუთათურ ქართველ ქალებს, რომელთაც ახლათ სწავლა დაუმთავრებიათ ქუთაისის გიმნაზიაში, გაუხსნიათ საკუთრივ ქალებისთვის სასწავლებელი. ეისურვებთ, რომ ამ მძიმე საქმეს გაუძღვენ კარგათ.

გაზეთ „კავკაზში“ დაბეჭდილია შემდეგი წერილი მცხეთის მონასტრის წინამძღვრისა, ნინოსი: „ჩემი მამლის მოაწია ამბავმა, რომ ზოგიერთ პირები თურმე წერილით და პირდაპირ თხოვეს სხვა-და-სხვა ქველმოამქმედ პირებს შეწირულებას ჩემდამი რწმუნებული

წმ. ნინო-განმანათლებლის მცხეთის მონასტრის სასარგებლოთ, ვითომ და ჩემი მინდობილობით, მე ვაქცადებ საყოველთაოთ, რომ არც წერილით და არც სიტყვით არ მიმიცია ნება შეწირულების მოგროვებისა და არც ვისმესგან მიშლია“.

ეს ამავეი საულოისხმვა და ჩვენდა საუბედუროთ ხშირათ მოხდება ხოლმე. მოიპოვებიან იმისთანა ვაქცაბატონები, რომელთაც არც ჩამოაგელობით და არც განათლებით არ შეგვერის სხვის სახელობით ფულის მოგროვება და მითვისება.

* *

თვილისის ქალაქის სამკოს სხდომები დაიწყება 9 ნენკნისთეს. ამ დღისათვის დანიშნულია, ვასარჩევათ, სხვათა შორის, შემდეგი საქმეები: ქალაქის გამგეობის მოხსენება ახალი საკურნალო წესდების შემოღების შესახებ; გამგეობის მოხსენება პრეველდაწყებითი სახელოსნო სასწავლებლების გახსნის შესახებ თვილისში, წყლის არხის სახელოსნოს ვასაშინჯავთ კომისიის ამორჩევა, თვილისის გუბერნატორის წინადადება სიფილადალოგათა კრებაზე პეტერბურგში წარმოადგენლის ვაგზენაზე, გამგეობის მოხსენება ქალაქის მონაწილეობის მიღებაზე პოლიციის ხარჯში და სხვა. ასე და ამნაირათ თვილის ქალაქის სამკო რამდენიმე თვის გაჩერებას შემდეგ კვლავ იწყებს თავის მოქმედებას. მომავალში ექვდებით, რომ ჩვენი დედაქალაქის საქმეებს თვალყური ვადევნოთ და შესაფერათ დავაფასოთ იმ დაწესებულების მოქმედება, რომელზედაც ჰქიდა ამდენი ხალხის ბედობალი, რასაკირველია, რამდენათაც ეს შესაძლებელი იქნება.

* *

ვახ. „კავკასის“ ბაქოელი კორესპონდენტი ასე ვეხიბაუტს „შვი ქალაქის“ (Первый Городъ) ანტისანიტარულ მდგომარეობას: „რა არის აქ მილიონების გვერდებ? უზარმაზარი ტბები ვაგეხული ნაგავით და ყოველგვარი უსუფთაობით; იქვე ყრიან მანუტში ჩამხელოთ ცხობლები. ამასთანავე არაფისთვის საადულოებას არ შეადგენს მუშების ბინის უკიდურესი, არაჰიგიენური მდგომარეობა. ისინი სახლებში კი არ ცხოვრებენ, არამედ რაღაც ბოსელში, უპაერთ და უსინათლოთ. საზოგადოთ „შვი ქალაქის“ მუშები მტრათ შეეწირობული არიან საქმლის მოპოებაშიაც. თუმცა დუქნები კა და კიდევაც სადლოთ იძლევიან, მაგრამ რუკავსაც აძობდენ. წყლის და აბანოების უქონლობა, ცხოვრება მუდამ მქეარტლში, კვამლში და ჰაერში, რომელიც ვაგენ-

თალია სულის შემუთავი ვაგებით,—აი, საზოგადოა სურათი მუშების მდგომარეობისა, იმ მუშებისა, რომლებზედაც ჰქიდა ნათის წარმოებას წარმატება. სწორეთ შეუძლებელია სხვა რაიმე ამნაირი ოქრას მომბტანი მრეწველობა, რომლის საშუალებით ერთ თვლის დაბამამებაში მდიდარი ვაბლ. ამას წინეთ მე ყურა მოკეარი საუბარს ერთი ნათის რადრევის შესახებ, რომელიც უკვე ოთხი თვეა ზღერ მოქმედებს და ყოველ დღე აძლევს თავის პატრონს 60—80 ათას მანეთამდის წმინდა მოგებას. სხვაგან სად მოხდება ეს? *

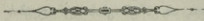
* *

† სოფ. ეგლისციხეში ამ დღებში ვადაცულია ნიკოლოზ სომინისე ვამრეკელი, 60 წლის, რომელსაც დედ პატრესკვმა ადგილობრივი საზოგადოება. ნ. ს. ვამრეკელი ეკუთვნოდა იმ ვეამთა გუნდა, რომლებიც თავის პაროენულ ინტერესებს საზოგადო სამსახურს ანაკვლებენ. სასულიერო აქადემიაში სწავლის დამთავრებას შემდეგ ორმოცდაათ წლებში ის შევიდა სამსახურში, სადაც კარგი სახელი მოიპოვა. მართებლობის წინადადებით მან ვადათარგმნა ქართულ ენაზე წესდება სასოფლო მმართებლობაზე. მან ვადათარგმნა აგრეთვე სამოქალაქო და სისხლის სამართლის წესდება.

ნ. ვამრეკელი ყოველივე კეთილ საქმეში მკურვალე მონაწილეობას ლებულობდა, წერდა ადგილობრივ ვამოცემებში სხვა და-სხვა სასარგებლო საქმეების შესახებ და სს.

ამას ვარდა ნიკოლოზს უყვარდა არქეოლოგია, საკმარისათ იცნობდა აღმოსავლეთის ისტორიას. იმის ცალკე ვამოცემულ წიგნებში ვადასახელებთ: „ვევიბტლები საქართველოში“, „ოლქსიკონი“ და სხვა-და-სხვა წერილები ქიზიყის არქეოლოგიურ ვამოკვლევათა შესახებ. მრავალი წერილები დარჩენილა კიდევ დაუბტამები, სხვათა შორის: „წერილები ასურელებზე და პელოზზებზე“, „შინიშენები ბაქრატის ისტორიაზე“ და „სასამართლო წესდების“ თარგმანი. ის რამდენიმე თვის წინეთ ნიკოლოზ ვამრეკელი ვაეიკანი თვილისის საჯარო წიგნთ-საკაცში. იმ დროს მე ხშირათ ვადეიოდი იქ, სადაც ჩემ ვანსაკუთრებით ურადლებას იქცედა, სხვათა შორის, ერთი მოხუცი, რომელიც ვასაკვირალი ენერგიით აუბტანელ სიტეში შინჯავდა რაღაც დამეხლებულ და ვამბტერიანებულ წიგნებს. შემდეგ ერთი ჩემი ნაცნობის საშუალებით მე ვაეიკანი ეს მოხუცი, რომელიც ნიკოლოზ ვამრეკელი ვამოვდა. ის იმ დროს, როგორც მან მითხრა, ჰკრება სხვა-და-სხვა ცნო-

ბებს საქართველოს ძველი ისტორიის შესახებ. ამნარი გამოუთქმელი შრომის მოყვარებასთან განსვენებული იყო აგრეთვე შესანიშნავი წყნარი ხასიათის და მშვიდობიანობის მოყვარე.

„აკვალის“ კორესპონდენციები.

მკრთო წიგნადღობა ხანგრძლივმა გოლგამ იმერეთში სიმინდები ნახევრამდის დაჭკნო და დაახმო; ზოგან სიმინდს გაუზნდა ერთგვარი ჭია, რომელიც ძირში ხრავს სიმინდს და ამომბს, ამის გამო ბევრს სარჩათ სამყოფი მოსავლის იმედიც არ აქვს, თორემ სხვას ვილა ჩივის. სიმინდის ფასის დაკლებამაც დიდი ზარალი მისცა აქაურებს, რომელთა ავლა-დიდებას სიმინდი შეადგენს: ყველა ხარჯსა და მოთხოვნილებას სიმინდის ფასით აკმაყოფილებს. კიდევ დიდი წყალობაა, რომ დაზარალებული ხალხს ყურადღება მიექცა, უკანასკნელი წლის ხვედრი ნახევარი ფოსტის ფული და მიწის გარდასახადიც ეპატათ, რომელმაც დიდი შეღავათი მისცა ხალხს. გაქირების გამო ბევრგან მღვდლებსა და დიაკვნებს ორი წლის ხვედრი დრამის ფული არ აუღიათ; მასწავლებლები დიდი სიმწარით, ბევრ გაჭირებას შემდეგ იღებენ წარსული თვეების ჯამგირის.

კიდევ ბევრი არაფერი იქნებოდა, რომ აქაური გლეხის ციანომიურათ დაქვეითების მიზეზათ მარტო სტიქიონისა და ბუნების მოვლენა იყოს, მაგრამ ამას გარდა ყველაზე უფრო თავ-მიზეზათ ხალხის უმეცრება უნდა იქმნეს აღიარებული. იმერეთში ხალხში წიგნების კითხვა ძალიან მცირეთ არის გავრცელებული; წიგნების წაკითხვას დაჩუქულებით თუ არიან ისევ ზოგიერთი სოფლის ინტელიგენცია. ზოგიერთი მეთქი ვამბობ მისთვის, რომ იმისთანა სოფლის მასწავლებელი და მღვდელი იშვიათი არის სოფელში, რომელთაც სასწავლებელში სწავლის დასრულებას შემდეგ ერთი რამე წიგნი აუღიათ ხელში წასაკითხათ. ზოგიერთი ეითომ და ცდილობს წაკითხოს და გაიგოს რამე, მაგრამ რა გამოვიდა აქედან? ბევრი თავის ცოდნას, თავის სწავლას ანდომებს უფრო ხშირათ პირიერთულ სარგებლობას, თავის მდგომარეობის გაუმჯობესობას, ზოლო ერთი, იმისი საქირება და საზოგადო მოთხოვნილება, ე. ი თავისი ზეობრივი მოკვლეობა საზოგადოების წინაშე ბევრს არაფრათ მიაჩნია. — ბევრი სოფლის მასწავლებელი ჩინოვნიკობას უფრო მიდევს, ვინც ნამდვილ ხალხის მა-

სწავლებლობას, თორემ იმ სწავლის ხალისთან, რომელსაც საზოგადოთ იმერლები იჩენენ, გონიერი სწავლა-აღზრდით დიდ სარგებლობას მოუტანდენ მასწავლებელნი საზოგადოებას.

ექვი არ არის ალავ-ალავ სასიამოვნო მოკლენასაც ვამჩნევთ; საგულისხმო აქ ის არის, რომ სასარგებლო საქმის მოთაფენი და გამძლონი არიან სულ უპაროლო პირები, რომელთაც თავისი მეცადონობით ქართული წერა-კითხვა შეუსწავლიათ, წიგნები უკითხათ, გონება გაუხსნიათ და დღეს, როცა ჰხედვენ უმეცარ ხალხს, უნდათ მასში სინათლე მოაფინონ და როგორც გაუვით ცდილობენ ამისათვის. ამ-სთანა ამბავს ჩვენ სიამოვნებით აღწინააღმდეგობით ვაპყრობით, მაგ., ბ. დლოიძეს შეუღდგენია თავისათვის წიგნთ საცავი ქართული წიგნებისა, რომლებსაც დიდი ხალისით და სიამოვნებით აწვდის წასაკითხავთ ადგილობრივ მკერდთ. საინტერესოა ამასთანავე აქვე აღწინააღმდეგობით, რომ ამ რამდენიმე წლის წინეთ აქ ფულგებიც კი შეგაროებს წიგნთ-საცავის დასარსებლათ მაგრამ, სამწუხაროთ, ეს ფულგები ერთი ინტელიგენტის წყალობით ცამ ჩაყლაპა თუ მიწამ ეკრავინ გაიგო.

მეორე სასიამოვნო ამბავი. დ. სამტრედიის მახლობლათ ერთ ახალგაზდა ყმაწვილს, ბ. ნანეიშვილს, ვაღმართავს თავის სახლში საკუთარი წიგნთ-საცავი ქართული წიგნებისა. ბ. ნანეიშვილი დრო-გამოშვებით კერა-უქმე დღეებში იწვევს თავის სახლში ხალხს, რომელსაც უკითხავს კარგ შინაარსიან წიგნებს და ამნარათ აჩვენებს ხალხს წიგნების კითხვას; სახლშიაც არიგებს წასაკითხავათ. დიდი სიამოვნებით დავესწარი ამისთანა საზოგადო კითხვას ამ ორი კვირის წინეთ; ხალხი ბლომათ იყო. წაკითხეს: „ღმინიტირ თაუდაღმულო“, „ედლა და შვილი“, ილ. ქაქუცაძისა, რამდენიმე მოთხრობებით გურჩიის ცხოვრებდან. უნდა ვენახათ როგორი ყურადღებით ისმენდა ყველა ქალი და ვაჟი წაკითხულს, ბასობდენ წაკითხულის შესახებ. საზოგადოთ ჩანდა, რომ წაკითხულის შინაარსი საკმარისათ შეეგნოთ, რასაც ხელს უწყობდა მკაფიო და შევნიერი კითხვა ბ. ნანეიშვილისა და კალაძის; უკანასკნელმა, სხვათა შორის, შევნიერათ წაკითხვა ზემირათ ბარათაშვილის მერაზი. აი, ამისთანა საზოგადო კითხვების გამართვა, რომელიც შეადგენს კერა-უქმე დღეებში სასარგებლო და სასიამოვნო დროის გატარებასაც, შეუძლია სოფლათ ყველას, ვისაც კი სურს სამსახური გაუწიოს თავის ხალხს.

* *

სად. საშუაო. აქაური რკინის გზის ექიმები მე ტრისმეტ უღვირათ ექცევიან ავითმყოფთ, რომლებ-
ბიც რკინის გზის სამსახურში ითვლებიან.

საწყალო ავითმყოფებს ძლიერ აღირსებენ ხოლ-
მე აუთიაქის გაცემას, მაგრამ ბევრ ჯერ წამალი
არც კი აქვს მიღებული, რომ მალე ისევე დაკეტენ
და გამოაცხადებენ: „წადით, ამაზე მეტანს რომ ღია
გექონდეს, ნება არა გვაქვს; ხელო შეგიძლიათ მო-
ხედეთო“. რასაკვირველია, თუმცა მეორე დ. ეს
ავითმყოფები დანიშნულ ვადაზე მიღან, მაგრამ ისე-
ვე გუშინდელი ამბავი განმეორდება და უნუგეშოთ
ბრუნდებიან ხოლმე უკან. კიდევ კარგი, თუ კაც
მძიმე ავითმყოფი არ არის, სიარული შეუძლია. მაგ-
რამ რას ევაობს! აქაურ აუთიაქში ვანა მძიმე ავით-
მყოფს გარდა ვაბედავს ეინმე მისელებს? ვაი, იმ ავით-
მყოფის ბრალი, რომელსაც ფეხზე დადგომა შეუძ-
ლია და ავითმყოფობას ვაცხადებს. მაშინვე ვაშინჯ-
ვის უმალე მიახლიან: „შენ ავითმყოფობას მიტრამ
იკონებ, რომ სამსახური გეზარება“. ამას შემდეგ მეტი
გზა არ არის: ავითმყოფმა ან სამსახური უნდა გა-
ნაგრძოს, ან არა და მხოლოდ მაშინ უნდა გაბედოს
ავთიაქში მისვლა, როცა ხელით სათრეფი გახდება.
აი, ამიტომაც ხშირათ ავთიაქის დერეფანში, მტერიან
იატაკზე, ჰყრიან ავითმყოფები და თან ხენეშიან. სწო-
რეთ საკვირველია აქაური მეურნელების საქციელი.
ეს დლოცილები თუ კი მძიმე ავითმყოფებს გარ-
და არაფის უწამლენ; ორიოდ ტახტი მაინც დად-
ვან, რომელზედაც ავითმყოფთ შეეძლოთ მოსვენე-
ბა, ვიდრე ყურადღებას აღირსებდენ. გარდა ამისა სა-
ჭიროა იმდენ კაცთ-მოაქარებობას მაინც გააოიხუნდენ,
რომ ეინც უჭრა მძიმე ავითმყოფთა, იმას უფრო
აღრე მიაქცევენ ყურადღებას.

შეიღებთ ვინმემ იუიკროს, რომ ამას ჩაღან
ხაზინის ერთგულობისთვის: არც წამალი დაიხარჯე-
ბა და არც სამსახურს მოეცადენთო. მაგრამ ასეც
რომ იყოს; მაინც ვერაფერი ერთგულება და ხაზი-
ნის შესამატა ავითმყოფების უყურადღებოთ მიტრ-
ეება და უწამლოთ სამსახურში გასტუმრება. რა სა-
მსახურია ისეთი ადვილი შესასრულებელი, რომ
ავითმყოფისათვის ის საძინელო არ იყოს. ავილოთ,
მაგ, გზის დარაჯი, რომლის ვალს შეადგენს, რამ-
დენიმე ეერსის მანძილზე რკინის გზის ლიანდაგი
ათვალიეროს და თუ გზა სადმე გაუფუჭებულია, მა-
შინ იმ გაუფუჭებულ გზადან უნდა გაარბინოს რამ-
დენიმე საყენი, მატარებელს წინ უნდა შეხედეს, ნი-
შანი აჩვენოს, გააჩეროს და ხუთათა გადაარჩინოს.
ახლა წარმოვიდგინოთ, რომ გზის დარაჯი ავით არის,

თავბრუ ესმება, მუხლები ეცეცება, და ამის გამო
კი ზემოხსენებული ვალდებულება ველარ შესრუ-
ლა. რა მოელის მაშინ მთელ მატარებელს, თუ არა
დამსხრევე. ახლა ეკითხობ, იქნება თუ არა ეს სა-
სარკებლო ხაზინისთვის?.

იმედია, ამ გარემოებას ყურადღებას მიაქცევენ.

სან — ნაფი.

არა, არ მინდა!..

რა, არ მინდა სიკაცსლე
ტახჯული გამწარებული,
სული, შემკრთალი — დამფრთხალი
დაგესლილ — და მსაპებელი...

არ მინდა ენა მეტყველი —
თუ არის დამწერებული,
რას მარგებს გული გამტყდარი
და გრძნობა დაყნგებული.

ფრთა შეკეცილი ოცნება
იმედი ვაცოლებელი,
ნღომა უძღფური, უღონო,
გულს ჩაფლულ — ჩამიწებელი.

ხმალი ყუაში გამტყდარი
და მკლავი დაღმებელი,
სატრფო სხვის ხელში, სხვის კარზე
მღუღარეთ ატრებელი.

ჩემი ოჯახი და კერა
აკლებულ — აახრებული,
მეკობარი და მოყვასი
მიწასთან ვასწორებელი.

და სიკბუტე დამკწარი
უღროვოთ მიხუკებული
ქვეყნათ უახროთ, უსაჯნო
ბელშეათ ატრებელი.

ცოცხალი ეყო მკვდარს ვაჟად
ზეზეულ ანდრძ გებული,
რას მარგებს მე ეს სიცოცხლე
წუწუი და ვაძალღებული?

კ. ზურაბიშვილი.

ყ ც ხ ა ე თ ი დ ა ნ .

სად უვლი და სასოფლო სკოლა გერმანიაში

II

ს კ ა ლ ა .

მირველ წერილში მკითხველთა გაცუხარებით რამდენიმე ცნობა გერმანიის საოფლების შესახებ. ახლა ჩვენ გესურს გავაცნოთ იმავე საოფლების სკოლა. გმასთანავე ბოლინსკი იხსნა, რომ ამ წერილის გამოგზავნა უღრობის გამო ასე დაგვიგინდა.

გერმანიაში საზოგადოთ ორ ნაირი ტიპის სახალხო სკოლა არსებობს. პოეცსენგმათ, ერთი და იგივე ერი სარწმუნოებით დაყოფილია; ერთა კათოლიკე, მეორე პროტესტანტი. მრავალ სასკოლოების განმეღობაში მათ შორის ბრძალა და განვითარდება იყადღეს ესენი შერიგებულან საქათო ნაციონალურ და სამოქალაქო ნიადაგზე. მაგრამ პირველ დაწყებითი სკოლის საქმეში კიდევ განკერძოებული ალაკი უჭრავთ. თითოეულ სარწმუნოების მიმდევართ თავიანთი საკუთარი სახალხო სკოლა აქეთ. გერმანიაში სამ ნაირი სკოლა პროტესტანტთა, კათოლიკეთა და ებრაელთა; რომელნიც აშენებულთა სხვა-დასხვა ნარწესრიგზე, სხვა-დასხვა ნაირი პროგრამით და ემორჩილებიან სხვა-დასხვა დაწესებულებათა. გერმანიის უზრაველსობას პროტესტანტები, ანუ ლოთერანგბა (თავიანთ თავს უწოდებენ აკენაგელისტებს; ე. ი. სახარების მიმდევართ) შეადგენენ. ჩვენ მხოლოთ მათ სკოლებზე გვექნება ლაპარაკი. ამნაირად, გერმანია სახალხო სკოლის ნიადაგზე დაყოფილა. მის არა აქეს ისეთი ნაციონალური სკოლა, სადაც ყველა გერმანელი განურჩევლოდ სარწმუნოებისა პირველ-დაწყებით სწავლას ღებულობდეს. ეს კონფესიონალური სკოლაა. მეორე ტიპის სკოლას წარმოკვიდგენს საფრანგეთა. 1883 წელს შემდგ კონფესიონალურ სკოლები გააუქმეს და შემოიღეს ყველასათვისერთი ნაციონალური სახალხო სკოლა (ყოფლ ფერის რეფორმ-

ბი), რაკცა მდგომარეობა შემდეგ მი: სასწავლო საგნებისად სრულებით განიღვენა სამღეთო სკოლო, რაკ ასე ჰყოფს ერის სხვა-დასხვა ნაწილს, და სამაგიეროდ შეტანილ იქნა სწავლა ზნეობის შესახებ, რაკ ყველა სარწმუნოების კაცსათვის ერთი და იგივე უნდა იყოს. საღეთო რჯულის სწავლა მიენლა თითონ შემობღებს: თქვენი შვილი ჩანიჩიი სარწმუნოებაც გსურთ, იმაში განავითარეთ, გინდ სრულიად უსარწმუნოებოთ დატრეთ, ეს კინძო საგანა და საზოგადოებას, სახელმწიფოს სინდისის საქმეში არავითარი ჩარევის ნება არა აქესო. მეორე მხრით, წინ წამოაყენეს ის აზრი, რომ ყველა ფრანგი, რა სარწმუნოებისაც უნდა იყოს, უწინარეს ყოვლისა ფრანგია, საფრანგეთის მოქალაქეა, საფრანგეთის ერის სისხლი და ხორცია. ამ აზრის ხალხში ჩანერგვა და განმტკიცება სახალხო სკოლის საქმეა. მაგრამ რადგანაც ამის შეგენებას ხელს უშლის კონფესიონალური სკოლა, რომელიც აშენებულთა იმის მიხედვით, თუ ვინ რა ერის და გვარტომობისაა, ამიტომ მოისპოს ეს განმაცალკეებელი სკოლა და დაარსდეს ერთი ნაციონალური სახალხო სკოლა. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, რაკცა საღეთო საგანი — სარწმუნოება — სკოლიდნ გამოირიცება. ამით სასულიერო წოდების სკოლაჩ ყოველივე გაღვენა დეკარგა; პირველ-დაწყებით სწავლა ერთიანად გაქალაქდა. ამ ტიპის სკოლა მხოლოდ საფრანგეთში არსებობს, გერმანიაში ის სანატრელ, სატრუიალო საგნათ გამხდარა. მასწავლებლები და დემოკრატიული პარტეები მის შემოღებას მეცადინეობენ, მაგრამ ამოლოდ მისი განხორციელება გერმანიის ღღვენადღელ პოლიტიკურ წყობილებამი ყოველად შეუძლებელია. რაკც გერმანიის სახალხო სკოლა სარწმუნოების ნიადაგზე ღღვა, ცხალი ის ერთიანად სამღღღეთობის ხელში უნდა იყოს. სკოლამ უნდა აღზარდოს ამა თუ იმ სარწმუნოების მართლ-მარწმუნე მიმდევარი, მაგრამ, მიჩრე მხრით, ღღეს საღეთო რჯულის ცადნით ცხოვრება ყოველად შეუძლებელია, ცხოვრება გაქალაქდა და გართულდა, ვისაც ამის შესავერი ცოდნა არა აქეს, ის თუთოდ ცხოვრებამი დამარცხდებ. მასხადამე, სკოლამ უნდა შექარლოს აღმინან არსებობისათვის საბრაოღღეთობა. აი, ეს ორი დანიშნულება აქეს გერმანიის სკოლას. ეიურტემბერგის სახალხო განათლების ღღბუღება ამზობს; ეს სახალხო სკოლის მიხანი ახალ-გაზღდაბის რელიგიურ ზნეობრივი განვითარება და სამოქალაქო ცხოვრებისათვის გამოსადეგი საზოგადო ცნობების მიცემაა. (მუხლი 79). ამისათვის სწავლის არსებითი საგანია: მოადღერება სარწმუნოებასა და ზნეობაზე, კითხვა-წერა, გერმანული ენა, ანგარიშა და სიმღერა (იქ).

სწავლის კურსი შეიღწევიდა, ბავშვ 7 წლიდან თითხმეტ წლამდე სკოლაშია. ხშირად ექვსი წლისასაც სკოლაში აძლევენ, ეს იმ შემთხვევაში თუ ყმა-წილი საკმაოდ განვითარებულია ფიზიკურად. ხოლო კანონით სავალდებულო სწავლა შეიღწევიდა იწყება. როგორც ქვევით დავინახავთ სწავლა სახალხო სკოლით არ თვდება, მას მოჰყვება საკვირაო და გასაგებებელი სკოლა (Fortbildungsschule), რაიც აგრეთვე სავალდებულოა. სახალხო სკოლა შედგება ოთხი განყოფილებიდან, პირველი განყოფილება ერთი წლის კურსია, ხოლო დანარჩენი სამი ორ-ორი წლის. ბავშვს ყოველივე საგანი ორჯერ უნდა მოისმინოს, ორჯერ უნდა ისწავლოს. პირველ წელს მ-კლექს, მხოლოდ საზოგადო ცნობები, მეორე წელს უფრო ერკლად და შეგნებულად. პირველ განყოფილებაში სხედან ახალ-შემოსულნი — 7 წლის ბავშვნი, მეორე განყოფილებაში 8 და 9 წლისანი, მესამეში 10 და 11 წლისანი, მეოთხეში 12, 13 და 14 წლისანი. პატარა და დედები, ახალი და ძველები ერთად არიან, ამიტომ რომ სწავლის დედაბავს — ორჯერ სწავლა — შესაძლებელი შეიქნას. მაგ., 8 წლის ბავშვისათვის სრულებით ახალია ის, რასაც მეორე განყოფილებაში ასწავლიან, ხოლო 9 წლის ბავშვისათვის სრულებით ახალია ის, რასაც მეორე განყოფილებაში ასწავლიან, ხოლო 9 წლის ბავშვისათვის სრულებით ახალი არ არის, იგივე საგანი წინა წელს მოისმინა და რამდენიმე წარმოდგენა უკვე აქვს. ხოლო ახლა იმავე საგანს ერკლად ისწავლის და მის სწავლას უფრო უფლებენ პატარები, რეა წლისანი, ასე რომ ამათაც საზოგადო ცნობები დარჩებათ და შემდეგ წელს უფრო ადვილათ შეითვისებენ. მთელი სწავლა ამ საძირკველზე სდგას (გარდა პირველი განყოფილებისა). ორჯერ გავიხსენებ და შეთვისება პედაგოგის საფუძველია. უამისოდ არ არის პირველ-დაწყებითი სკოლა.

სახალხო სკოლა არის ერთ-კლასიანი, ორ-კლასიანი და მრავალ-კლასიანი, ანუ ერთი მასწავლებლით, ორ მასწავლებლით და მრავალ მასწავლებლით. ეს დამატებულია სოფლის სიდიდის და მოსწავლეთა რიცხვიდან. სოფელი, რომლის მცხოვრებნი 400—500 სულს არ აღემატება, ერთ-კლასიანი მასწავლებლითაც იკლავს მიდის, უკრა მოზღილ სოფლებს ორი და მეტი კლასიანი მასწავლებელი აქვთ. 90 მოწავეზე უნდა იყოს ორი მასწავლებელი, 180-ზე სამი, 270-ზე ოთხი და სხ. ღარიბ სოფელს საბჭოეფო აძლევს წლიურ დახმარებას. შეიძლება ორი მასწავლებელი საჭიროა, მარა სოფელს შეუძლებლობის გამო ზედ-მეტი ხარჯის გაღება არ შეუძლია, მაშინ ხაზინა აძლევს მეორე მასწავლებლის

ჯამაგირს. ხშირად ერთი კლასის შენახავალია ხაზინა ეწევა.

ჩვენთვის საინტერესოა, რასაკვირველია, ერთ და ორ კლასიანი სკოლა. უკანასკნელს შეადგენს დიდი უმრავლესობა, პირველი მივიჩნეოთ სოფლების კეთილდებობით შექმნილა, ხოლო მრავალ-კლასიანი, ასე ვთქვათ, გაქალაქებული სოფლებს საკუთრება, იქ სადაც მეტი შეძლება და ღული ტრიალებს, მაგ., კ. კალმანკი 1). 1910 სული მცხოვრებია, სკოლა ეხუთ — მასწავლებელია და ერთი კიდევ ქალი, რომელიც მოსწავლე ქალებს ხელ-საქმეს ასწავლის. უფროსი მასწავლებელი 70 წლისაა, 40 წელია რაც ამ სოფელში მასწავლებლობს, რის გამოა შარშან მთელ სოფლის მოწაფილებით დიდი იუბილეი გადაიხადა. ჩვენ მიველით სწორეთ ამ დღესასწაულის მეორე დღეს და ოუბილიარმა გადმოაჩიყო სხვა-დასხვა ევრცხლისი, ძეგლის და სხვა საჩუკრები, რომელნიც სოფელმა, აქვლმა და ახალ მოსწავლეებმა, და სხვა-დასხვა ნაქნობ მეგობრებმ, უძღენეს. მე ვუთხარო: ჩვენში სოფლის საშუალო მასწავლებლის მასწავლესაც წილათ არ ხედებათ ასეთი იუბილეი მეთქი. მან გაიცინა და მითხრა: ჩვენში ეს ასეა, ამდენი ხანია ვშრომობ, თითქმის მთელ სოფელს ჩემგნით უსწავლია, და ამის საფელიც აუასებს? რასაკვირვოა, პირველ მოსულს ამას არ უხამენ; ჯერ საჭიროა თავდადებული შრომა, ნაყოფის მოტანა და მერე პატრეისციქმასაც მოიპოვებო. შეძლებული სოფელი მეც დინეობს, რაც შეიძლება მეტი მასწავლებელი იყოლიოს, ისე რომ თითოეულ განყოფილებას თითო მასწავლებელი მიუჩინოს. ამ შემთხვევაში საყნები იკივე რჩება, რაც ერთ-კლასიან სკოლაში, მაგრამ ძლიერ ერკლად და შინაარსიანად გადიან. სწავლის აფიციალური გეგმა იცვლება თანახმად სკოლის ადგილობრივ პარობებისა. აგრეთვე ზოგ ალანგას ქალთ და ვაჟთ აკალექებენ და მათგან კალექ განყოფილებას ადვენენ. ყველა ასეთი ცელილება დამუკლებულია ადგილობრივი გარემოებებით, რის შესახებაც ქვევით ერკლად მოვილაპარაკებთ.

ნ. ჟორჯანია.

(შემდეგი იქნება)

1) აქ ვასახლებთ მხოლოდ იმ სოფელს, რომელსაც პირველ წყაროში მოვასახენით.

ჰარმონიული ეტიუდი.

(კრიტიკა)

„ბესი, რაღა მკლავ?“ შ. არაგვისპირეთის, „შოამე“, № VI, 1896 წ.

მიგაქცევ მკითხველის ყურადღებას „შოამის“ უკანასკნელ ნომერში დასტამბული ბ. ა. შ. არაგვისპირეთის ეტიუდზე. სათაურით აქვს „ბეჩა, რაღა მკლავ?“ ცოცხალი პატარა სურათი, ანუ, უკეთ რომ ვთქვათ—ორი სურათი, გრძობით, ხელოვნურად დახატული, ავტორმა დაკვიხატა ღამაზი პარალელი ჩიტებისა და აღმინათა სიყვარულილისა. მოქმედება ბალში წარმოებს. ოთხი მოქმედი პირია პირველ სცენაში: წყვილი ჩიტურია და წყვილი ქალ-ვაჟი. ჩიტები სიყვარულ-ბუნებებს ტრატებზე, აღმინანები კი ამ ტრატებს ქვეშა. პირველ სცენაში ამ ორ-წყვილთა შორის მწყობრი თანხობაა, მხატვრული ჰარმონიაა, და ამ ჰარმონიაში ბუდობს ავტორის ცოცხალი ნიჭი. ბუნების ჰარმონიის გამოსახვა—პოეტის ღირსებაა, მხატვრობის საიდუმლოა.

ბრძენმა გაუწყა: აქვენიერება დიდებულ ცისარტყელასავით არის ჩვენ თვალ-წინ გადაშლილი, მისი შემოქმედი მზე კი უწინარა ჩვენთვის, ჩვენს უკან იმალებოა.

მხატვრობაზედაც ვგვე ითქმის: ჩვენ თვალ-წინ ეჭვრეტ მხატვრობის შუქსა, ხოლო ვერ ვხედავთ მზესა, მის შემოქმედსა.

კრიტიკოსი ვერ მივითითებთ, ვერ გაჩვენებთ ცხოველს კერას, რომელიც მხატვრობის ნათელსა და სითბოს მოჰქვამს კაცობრიობას. კრიტიკა—წმინდა შუშაა, ბროლია, რომელიც მხატვრობის შუქს თავის გულში გაატარებს ხალხმ, დაარღვევს ამ შუქსა და აჩვენებს ხალხს, რა და რა ტურჟა, ფერად-ფერადი სხივებიდან არის შემდგარი მისი ბრწყინვალე ძლიერება და სად „ახლავს ამ სინათლეს ბნელი“.

დაუბრუნდეთ ახლა ჩვენ ეტიუდს და შიგ მოცქირაღვ ტრფიალთ, ღვია დატრიალებს თავის თინას და ბელურა თავის ბელურინას და, როგორც ვიცით, ამ ორ წყვილთა შორის სრული კავშირი, ნათესაობაა სულითა და მოქმედებისა.

სულდამუთ კავშირი, ერთგვარობა, ნათესაობა—შემოქმედის დიდებული აზრია. ვინ იცის, იქნება ამ კავშირმა, ამ ნათესაობამ აიყვანა აღმინანი იმ მაღალ ხარისხზე, რომელზედაც ის ღღეს ღვას. აღმინანი—ბუნების განზოციელებული აზრია, ბუნების ხორც-შესხმული ფილოსოფიაა. აღმინანს ისეთივე

ადგილი უჭირავს ბუნების მოვლენათა შორის, როგორც მის ფილოსოფიას მეცნიერებათა შორის. აღმინანი—სული და გულია ბუნებისა, ფილოსოფია—სული და გულია მეცნიერებათა. ფილოსოფია იკვლევს და ხსნის მეცნიერებათა შორის თანხმობას, დედა-აზრს, იღვას, უმაღლესი აზრის შუქით განათებულსა, აღმინანი—ხორც-შესხმული თანხმობა ბუნების მოვლენათა, უმაღლესი გონების, აზროვნების შუქით შემოსილი. ბუნებამ შობა აღმინანი და მათ შორის მამა-შვილური სიყვარულია დაკვიდრებული, და ამ სიყვარულს უღვიძებ, განწმენდს,

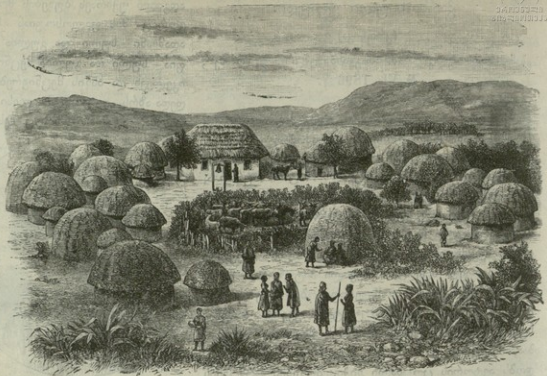
ახალ-გენიის კუნძულის მთავარი.

დასაფლავება ახალ-გენიის კუნძულზე (ავსტრალიაში).

უწერონის და ასწავლის აღმიანს—მხატვრობა, პოეზია. ხალხი მხატვრობა—პოეზია ყოველად შექმნილებელი ღმერთი არ არის: მას არ შეუძლია ახალი გრძნობის შექმნა და დანერგვა აღმიანის სულსა და გულში. მას იგივე დაერქვის, რაც ბრძენმა სოკრატემ თავის ფილოსოფიას დაარქვა: მხატვრობა—პოეზია აღმიანის სულის მხოლოდ ბეზია და გაძლია. მხატვრობა შევლის და

კაფრის სოფელი (აფრიკაში).

ხელს უწყობს აღმიანის სულის ძეობას, შეილოსნობას და ზრდის ამ სულის ნაშაბს. და აღმანმა შეიყვარა მხატვრობა—პოეზია, როგორც თვისი მოსიყვარულე, ჰუმანური, უნაგრო, აღმზრდელი, მას და ბუნებას შორის ერთ გეარობის, განუწყვეტელი კავშირის, მწყობრი ჰარმონიის მაჩვენებელი. ეს არის მხატვრობის ღირსება და საიდუმლო.. და ეს საიდუმლო ტრიალებს ბნ აზაგვისპირელის ტრუილთა შორის.

აეტრმა ამოიღო თვის გულის სიღრმიდან ორი პაწია ჩიტუნია, გადაევიშალა თვალ-წინ ხეხილების დაფოთლილი ტოტები, შეაფრინა შიგ ჩიტუნებიც ამოიკეთა შემდეგ იქიდანვე ყმაწვილი ქალ-ფიცო, შეუშვა ისინიც ბაღში, და ეს ოთხივე სულდგმულა ააქურიალა და ააქვიკვიკა თანხმით და საყვარლათ ღ ჩვენ, მაყურებლებსაც, გულა ავიკვიკაკა და ავიითამაშა. როგორ და რათ მოხდა ეს ჩენი საერთო თამაში და მზიარული კიკვიკი ქალ-ფიცოს დავეთხროთ, და რა არიან ბელურები ჩენი და რა ვართ ჩენ მათი? აეტრმა პირდაპირ აზაუერს გვეუბნება ამის შესახებ: მან მხოლოდთ გააღვიძა ჩენ გულში გრძნობა ცოცხალი, და ეს გრძნობა ჩენი პასუხის მომგები. იგი გვეუბნება, რომ ბელურები, ქალ-ფიცო და ჩენი გული მხოლოდთ სხვა-და სხვა კილოსი და ღირსების იმეზბია ბუნების ქნარზე, ხმოკანება კი მათა მწყობრათ მუსიკობს.

„Il n'y a rien de sale dans la nature* *) გვეუბნებიან ფრანგები და გვიმტკიცებს ბ-ნი აზაგვისპირელი და ჩენი საყუთარი გრძნობა. სრული ქრმა-მარიტება. ბელურების და ქალ-ფიცოს ცულ-ქმრობაც უბიწო იყო: ამას გვიმოწმებს აეტრის წმინ და განზრახვა და მით გამოწვეული მკითხველის გრძნობა. მწერლების ერთი დარგი, ცულ-ქმრობის საიდუმლოს რამ მოგვიტობრებს, თან ტუჩებს აცმაცურებს და თვალს გვიშვრება ხოლმე და, ხომ მოგვხსენებთ, რომ ამგვარი თვალი და ტუჩების ტკბარუნება ტკბილი და ვადამდები რამ არის. თუ მხატვრობამ მტკიცე კანონთ არ დაიღვა ზნეობრივი მცნება: მარკხენამან შენმან არა იკოდექს; რას მოქმედებს მარჯვენა შენი*, ვერაფერ ხეირს ვერ დააყრის ქვეყანას. ზოგიერთი მხატვარი კი, თავისი მარჯვენით მგალოთათ ტურფა მზეთ-უნახავის სპეტაც გულ-მყერდა რომ გვიხატავს; თვის მარკხენას, თითქო თვის შეუშინეულათ, ზედ აფათურებს ხოლმე. ხელების ფათური და ტუჩების ცმაცური კი ერთა დედ-მამის შეილები გზლავან და ქვეყანაში უმისოთაც სახელა შორს აქეთ გავარდნილი.

მხატვრობას უნდა მოჰყვედეს შექს გზნახვა წმინდა, ეთ ნათელა დღე, მხოლოდთ მამინ შეუძლია მას მხატვრულ-ზნეობრივი გაელენა იქონოს კაცობრობაზე.

*) ბუნებას ბიწი არ ახატვისო.

ბ-ნი არაგვისპირელი არ გუთენის იმ მწერადითა გუნდს, და ამიტომაც არის, რომ მისი ეტრუდის პირველი სცენა ისევე მუსიკალურათ თაღდება, როგორც მუსიკალურათ დაიწყება და მიმდინარეობდა. ფრანგი კოლ-ქმარნი, ბელურები და ყმაწვილები, ვით მუსიკის ხმები დედენ, და სკრიალიბდენ და დაპიკტივბდენ ერთმანეთს, და კოლ-ქმრული პიესა დაასრულა ღამაშათ, წმინდათ, სრული ჰარმონიული აკორდით.

რა მონდა შემდეგ? ტა-ტა-ტა ტა, ტა-ტა-ტა-ტა! მკვებენ დაჭლიელა ბელურამ და მტრულათ დაუხუნდა მისკენ მომავალ თინას. არასდ ჩანს ლეო. პირველი სცენის მეცნარე ზეცას უყურათ რაღაც პირ-ქუში ღრუბელი გადაეფარა დრონი იკვალენ. თინას ნეტარების მზე დაუხუნელდა, ჩიტებს კი ღამაში ბუდე ვაუკეთებიათ, ბარტყები გამოუჩეკიათ და საყვარლათ დაპკრთიან და თავს ევლებიან იმათ. თინას კი თითქო იმათი ბუნდებიერბის დასარღვევათ არის მეორე სცენაში გამოსული და ჩიტები მტრულათ იგვრებენ საცოდებას. ქალს გაექცა მისი ვაჟი, თინას გაექცა მისი ლეო და დატოვა იგი ობლათ და უნუგეშათ; კოლ-ქმარი ჩიტები კი დაუჯახიანდენ, დაწერალშვილდენ და მათი პაწა ბუდე—სიყვარული-სა და ნათელი ბუნდებიერბის ბუდეა.

აქ, მეორე სცენაში, პოეზიის მეორე ძალა მუშაობს—მხატვრული კონტრასტი: ცხოვრების ორი წუთის, ორი მომენტის წინააღმდეგობა, და ამ კონტრასტს შედეგი, მისი ნაშობი—მანიც ნათელია თუშუცა მწუხარე, მაგრამ მინც წმინდა და უმწიკლო? როგორც პირველი სცენის ბუნდებიერ შუტი. ამ კონტრასტის მძლავრი მოქმედება იმაშია, რომ პირველი სცენის ნეტარებას არღვევს ადამიანი, უმალდესი გონიერებით და უწმინდესი გრძნობებით შემოსილი არსება. ლეომ უღალატა თავის ორსულ საცოლოს, ჩიტუნებს ქმარი კი თავისი კოლის ბუდეს დარაჯობს და მის მტერს იგვრებს. დეცა ადამიანის ღირსება აწუცხობა ჩრტი ტაძარსა წმინდასა და ბუნების პარმონიის დამცველათ დარა მხოლოთ პატარა, საცოდავი ჩიტი, მეორე სცენის აზრი და მნიშვნელობა ამ მომენტშია გამოხატული. მწუხარე გრძნობას უღვიძებს ეს სცენა მკითხველს, მაგრამ რაღაც უცნაურ მანქანების ძალით ეს გრძნობა თითქო მკურნალ ნაღველათ არის გადაქცეული. საღ იმალება ამ საიდუმლო კლტვი, ამ გამოაცანის ახსნა?—ღრმა მწუხარებებს სცენა იმავე დროს რაღაც უცნაურ სიამოვნებას ჰგერის მკითხველს; ეს სევდას თითქო რაღაც სიტყვა ურეკია; უიმედობის სურათი რაღაც იმედებს უღვიძებს გულში. ეს საიდუმლო მხატვრობის საიდუმლოა. მხატვარმა ნათელთან ერთათ და

გვიხატა ბნელი და დაგვიხატა ისე, რომ მით უფრო ცხადთ, უფრო თვალ-საჩინათ დაგვიანხვა ნათელ ბრწყინვალე ძლიერება და ადამიანის გულში დამბადევი პირატესტი; და ამ პირატესტის ძალა—ნათელის ნაშობია, მისი მკვიდრა შვილია. ამ ნათელში დაამტკიცა ქრისტემ თვისი ტაძარი, „რომელს ვერ დამხოვებ ბენი ჯოჯობეთისანი“, და მხატვრობაც ამ წმინდა ტაძარს ემსახურება, ემსახურება იმ უღიდესი პოეტის აღთქმას, რომლის სახელი იყო—იესო ქრისტე.

იქ, ეტრუდის პირველ სცენაშია მეორე სცენის გასაღები—კოლტე. იქ, იმ ბუნების ჰარმონიაში მოჩუბებებს ცხოვრების წყარო, რომელმაც მოარწყვა მეორე სცენა და მხატვრობის დაუშრეტელი ძალა შეგავტყობინა. ამ ცხოვრების წყალს ჰქვია ადამიანური, ჰუმანური სიყვარული, და ეს საყვარული შეგავტყობინა ჩვენმა ავტორმა, სიყვარული ნაველნარევი, წუთი-საუელის საიფის სურათით შეწყობულული, მაგრამ მარც იმდენათ ძლიერი, რომ რაღაც იმედებს გვიხატავს მომავალში. ეს იმედები მხატვრობის ძალაა, მისი სიტყვების, მისი სურათების კოლო, ტონი, ის შუქა, რომელიც, ავტორის შეუმჩნეელათ, ყოველ მის სურათს ევრნება ხალმე, და ისე აშენებს მის ნაწარმოებს, როგორც ღიმილი—ადამიანის სახეს.

პირველი სურათის ბუნდებიერ ღიმილი მწუხარების ღიმილათ შეიცვალა, მაგრამ ორივეს შინც სიყვარული ჰქვია სახელათ და ეს სიყვარულია ქვეყნის მაცხოვარი.

ავტორმა ჩვენებედენა ბედ-შევი თინას გულში და დაგვიანხვა შიგ სამწუხარო აურ-ზაურის სურათი. წმინდა გრძნობათა მანქანას ცხოვრებამ თვისი ტალახი შესტყარცა და მისი ღამაში მოქმედება შეაფერხა, მისი მწყობრი ჰარმონია მოშალა. თინას გულში ახლა სრული გულია და მას მიოელი ქვეყანა შეძავდა. სალი, მძლავრი და მხიარული ძარღვის მავიურათ ახლა შხაში ცოცხლობს და ჰვეთქს ამ გულში და თინას წუთი-საფელი და მხატვრული მისგან აღზარავერი ახარებს თინას. ბუნებას ღიმილი და სტენვა-პიკტივი პირველ სცენაში—თინას გულისხმი იყო, და ისე ეწყობოდა ამ გულის მღერას, ვით მესილა ქალწულის ხმასა. ახლა კი ამ გულში ხიკედლი დაბუდებულა და გარშემო ყველაფერს სიკედლის ფერი ადებს. გაბოროტებულმა თინამ კინაღამ არ აახიხრა, კინაღამ ფხმით არ გასჩისა „უშნო, ყეთელ-ნისკარტიანი ბლარტები“. ეს სიტყვები თინას გულის შხამით არიან დაწერილინი.

თინამ დახუტა თვალები და წუთის ოცნებამ

ისევ ფრთები გააშლივინა საბრალოს, ცხადმა კი იმ წამსვე შეუტყუცა ეს ფრთები და მიწაზე ჩამოაყრდინა.

ასე დასრულდა სულის-მთრგუნევი, სიყვარულის შუქით მოსილი, მწუხარების სურათი.

დიდებული ინგლისელი ფილოსოფოსი—მხატვარი, ჩეინი დროის წინასწარმეტყველი“ კარლიელი, ასე გვიხატავს ჩვენი რჯულისა და ჩვენი ცხოვრების სურათს. „იცი, რა არის სარწმუნოება მწუხარებისა?—მისი ტაძარი, ამ თერამეტი საუკუნის წინათ ამართული, დღეს ნანგრევია, ხეივანი ეკლთა, ბუთა და ქვემძრომთ ბნელი სამკვიდრო. მაგრამ ნუ გეშინი!—შებდე შეივა: იქ ერთ ბნელ, ნანგრევით გაღათაულ პატარა კუთხეში შენ ნახავ კიდევ საკურთხეველსა და მის ღვთაურს, საუკუნოთ ანთე ბულ ლამპარს“.

ეს ლამაზი ადამიანის გულშია ანთებული, და მას ჰკვებავს სიყვარული და მისი წმინდა მოციქული—მხატვრობა—პოეზიაა.

o. ნაკაშიე.

უტრუნალ-გაზეთებიდან.

ახალი კონსტიტუცია გუნძულ კანდახე (კრიტუე).

ილი ხნის უმოწყალო და სასტიკ ბრძოლას შემდეგ სულტანი დათანხმდა კუნძულ კანდახის მტ. ერებთათვის კონსტიტუციის მინიკებზე. აი, უმთავრესი მუხლები ამ კონსტიტუციისა.

1) სულტანი ნიშნავს ევროპის სახელმწიფოთა თანხმობით, 5 წლის ვადით, ლენერალ-გუბერნატორის ქრისტიანეთავან.

2) ლენერალ-გუბერნატორს აქვს უფლება veto (აკრძალვა) დაადგას საერო კრების განაჩენს და ადგილობრივ კანონების მოქმედებას. თვით კონსტიტუციის შეცვლას გარდა, რაც თხოულობს წინასწარ სანქციას სულტანისას, ახალი კანონები შედიან ძალაში ორ თვეს შემდეგ საერო კრების მიღებიდან.

3) არსებობის დროს ლენერალ-გუბერნატორს ნება ეძლევა ოსმალეთის ჯარები მოხმაროს.

4) ლენერალ-გუბერნატორი ნიშნავს დაბალ სამხედრო მოხელეთ, სხვებს ნიშნავს თვით სულტანი.

5) ორი მესამედი აფიცრებისა საერო ჯარში

უნდა იყოს ქრისტიანი, დანარჩენს ნაწილის მამადანიებთ უნდა შეადგენდნ.

6) საერო კრების არჩევნები ხდება ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ. საერო კრება განაგებს ბიუჯეტს (ხარჯთა აღრიცხვას) და არჩევს ლენერალ-გუბერნატორის წინადადებათა. კონსტიტუციის კანონების შეცვლასათვის საჭიროა ორი მესამედი ხმის უმეტესობა. თუ არა საერო კრების ძალით, ისე არაერთი კანონის შემოღება არ შეიძლება.

7) ბიუჯეტის გადღების შესახებ წინადადება არ განისჯება, თუ ის არის შეტანილი ლენერალ-გუბერნატორის მიერ, ან და აღმინისტრაციული რჩევიდან.

8) ძალაში შედის 1887 წლის ფირმანი იმის შესახებ, რომ საბაჟო გადასახდა ნახევარი ნაწილი იხმარებოდეს კუნძულის სასარგებლოთ. პორტა ლეზულობს თავის თავზე იმ ხარჯის გადახდას, რომელზედაც საერო კრება არ დაეთანხმებო.

9) განდარჩებია უნდა მოაწყოს კომისიამ, რომელში მონაწილეობას ღებულობენ აგრეთვე ევროპის აფიცრები.

10) სამოსამართლო საჭმის გაუმჯობესება მიენდება კომისიას, რომელშიაც ღებულობენ მონაწილეობას აგრეთვე უცხოელი იურისტები.

11) ლენერალ-გუბერნატორი, კანონების თანახმად ნებას აძლევს წიგნების და გაზეთების გამოცემაზე და სამეცნიერო საზოგადოებათა შედგენაზე.

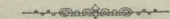
12) ემიგრანტებს აფრიკიდან შეუძლიათ დასახლება კუნძულზე გუბერნატორის ნებართვით. უცხოელებს უფლების დაურღვევლათ, ლენერალ-გუბერნატორს შეუძლია განაძოს კუნძულიდან ის პირები, რომელთაც ცხოვრებისათვის საშუალება არ მოეპოვებათ და საზოგადოებისათვის მავნებელი არიან.

13) საერო კრება შეუდგება თავის მოქმედებას ექვსი თვე რომ გაივლის ამ დროშობის დამტკიცებას შემდეგ. არჩევნები უნდა მოხდეს 1888 წლის კანონის თანახმად, ჯერ-ჯერობით კი ლენერალ-გუბერნატორი გამოცემს დროებით განკარგულებებს ამ დაღწევათა შესასრულებლათ.

14) სახელმწიფოები თავღები არიან ამ დროშობათა განხორციელებაზე.

ამას წინეთ ჩვენ მოხსენებული გეჟონდა რომ სახელმწიფო საბჭოში წარდგენილია პროექტი სამხედრო ბეგრის შეღავათის შემცირების შესახებ. იქვე ეამბობდით, რომ ყველაზე უფრო ამ პროექტის წინააღმდეგი გახდა ფინანსთა სამინისტრო, რომელმაც ამაზე ერცელი მოხსენება წარადგინა. აი, სხვათა შორის რა ცნობებია მოყვანილი

გან. „**Недѣля**“-ს სიტყვით (№ 32) ამ მოხსენებაში განათლების შესახებ რუსეთში: „1867—1870 წლებში ორთა შუა რიცხვი იმ პირთა, რომლებიც უნივერსიტეტში სწავლას ამთავრებდნენ, მამობრივ სქესის საერთო რიცხვთან შედარებით შემდეგი პროპორციით გამოიხატებოდა: 1:42,000; 1859—1892 წლებში კი, ე. ი. 22 წელს შემდეგ 40,000 სულზე მხოლოდ ერთი ამთავრება სწავლას უნივერსიტეტში; ამასთანავე უკანასკნელ წლებში ამათი რიცხვი თან-და-თან კლებულობს. ასე, 1890 წელს სწავლა დამთავრეს უნივერსიტეტებში 1793 კაცმა, 1891 წ. მხოლოდ 1888 და 1892 წელს სულ 1510 კაცმა. მაღალსაბუნების სასწავლებლებში ამავე არა სასაზოგადოებრივ განათლებას ენიშნებოდა. რაც შეეხება სახალხო სკოლებს, იქ სწავლა დამთავრებულთა რიცხვი თუშუალა გადიდა, მაგრამ აქ სწავლის დამთავრება კიდევ არ ნიშნავს პირველ-დაწყებითი განათლების შეძენას. იმ ჯარის-კაცების რიცხვიდან, რომლებიც 1889—1892 წლებში შევიდნენ სამხატვროში, 71¹/₂ პროცენტმა წერა-კითხვა არ იცოდა; 1890 წელს ამ უკანასკნელთა რიცხვი თითქმის 82¹/₂% აღმავტებოდა. ამნიშნით სახალხო განათლებაც ძლიერ უკანა ჩამორჩენილი“ (**Недѣля**).

კარცერი და ტიკჭორა.

ძველის ძველი ამბავი.

გუგუნი ჩემს მეგობარს ს. მ. კე—ის.

II. *)

წასილოდან შემადგეს პრ-და პირ ერთ და ბნელეზულ პატარა ოთახში, რომელსაც თურმე „კარცერი“ ერქვა და რომელიც ბავშვების მოსაწყვიანებლათ საუკეთესო იარაღათ მიჩნდით ჩვენ უფროსებს. ჯერ გონზე ვერ მოვსულიყავი, რა დავაზევ ან რა მომელის მეთქი, რომ უცებ კარება ჩამიკეტეს და მარტოთ მარტო დარჩი ბნელ ოთახში. სული როგორც კი მოვიტყვი, ცხვირში ისეთი

აყროლებული კვერცხის სუნი მეცა, რომ კინა-ღამ გონება დამებნა. წამსვე ჩემდა უნებურათ შემოვტრიალდი, „ვაი დედა“ მეთქი დავიყვირე და რაც ძალი და ღონე მქონდა, კარებს დავეჯახე. ბევრი ვაწევი, ბევრი ვურტყი ხელები, მაგრამ მაინც ვერაფერი დავაკელი. დავიწყე კედელზე და იატაკზე ხელების ფოთალი, მსურდა რამე მენახა, რომ კარებისთვის მიმერთყა, მაგრამ სიხალღეს არაფერი იყო და შორს წასვლისა კი ძალიან მეშინოდა. დავიწყე ყვირილი და ჯავრობა: ჩქარა გამოიღეთ კარი, თორემ მთლათ დავამტკრე აქურობას მეთქი. მაინც ხმა არავინ გამცა. ხელები ერთიანათ დამებმეცა და ძალიანაც დავილაღე. ვიკრძეძი სისუსტე და უღონობა. დავიწყე მამა ჩემს ყვედრება აქ მოვიყვინისათვის. — რათ ჩამავლო ასეთი კაცების ხელში, ნუ თუ ამდენათ აღარ ვუყვარდი მეთქი!.. და წამსცა ცრემლების ნაკადული. თანაც გუნებაში ვადევიწყებდი, როგორც გამათავისუფლებენ, მაშინვე გავიტყვი აქედან, და თუ ეს ვეღარ მოვახერხებ, ხეალ რომ მამა ჩემი მოვა, უსათუოთ წაყვები, აქ არაფრის გულისთვის არ მოვიცდი მეთქი. — მაგრამ, თუ მანამდის არ გამამიშვეს აქედან რალა ექნა მაშინ? — გამიღევა უცებ თავში. — როგორ არ გამამიშვებენ, ეუბასუხე მევე ჩემს თავს. ხომ სული შემიგუბდა ამ აყროლებულ ოთახში და შეიძლება კიდევ გავიფულა. მაშინ ხომ მაგათ უნდა ავარ პასუხი! — ვინუგეშე თავი, მაგრამ ამას სულ სხვანაირი ფიქრი დავრთო: მევე მე რა! ჩემთვის უკეთესი არ არის „თუ გავიგულები?“ ასეთ ტანჯვას ვადავრჩები და მაგათ კი მამა ჩემი აყურებინებს მაშინ სერის!.. ახლა იქ ჩემზე უფრო ყველაფერს, მაგ „მგელს“ დავუჯერებს... — ღმერთო, შენი მუხლების ჭირიმე, აღრე გაათავისუფლები ჩემი თავი და თუ აქედან აღრე არ გამომიშვან, მაშინ ცოცხალსაც ნულარ გამომიყვან აქედან, რალა მაინც ჩემი სიცოცხლე, გულ მხურვალეთ ევედრებოდი ღმერთს, მუხლებზე დამოკილი და ცრემლები კი მოდიოდა ღმერთს მოდიოდა. უცებ ფეხის ხმა მომესმა. შედამხვედელის ხმაც გავიგონე. სწორეთ მათავისუფლებენ, გავიფუქრე და წამოვტყი. ვასალების ჩხრიალიც მომესმა. რაკი მაგათ ასე დამტანჯეს, მოდი ერთს მეც დავტანჯე მაგენს მეთქი. უცებ გამიღევა თავში. — ამასთან კიდევ მეორეჯერ რომ აღარ ჩამსვან, მოვიგონებ სიკვდილს, ერთს

შევაზინებ მაინც... ჩავეცი კუთხეში და თავი მოვი-
მკვდარუნე... კარები გაიღო.

—მაპატებია დანაშაული. შეიძლება გამოხე-
დებ. მე ხმა არ გავეცი, თუმცა ერთი გარეთ შეკუნ-
ტრულშება მთელ სიკაცხლეთ მიღირდა.

—შეხედეთ ამ უსირობეილოს! აკი დაუძინია!
დაუძრეტთ ისევე კარები, იყოს სანამ გამოიღვიძებ-
დეს.

—მე არ მძინავს!—წამომცდა უცებ.

—მაშ რატომ არ იძინებ? დამიყვინა მან, წა-
მშტანა ყურში ხელი და გარეთ გამომათრა.

—ხომ ძალიან კარგი იყო? შემიცოხხა ის და-
ცინების კილოთი.

მე ხმა არ გავეცი.

—ჩანს არ მოგწონებია, გეტყობა ბევრი გიტო-
რია. აწი ნუღარ იეშმაყებ, რაც გითხრათ გავიგონე
და აღარც დაისჯები. გესმის? თუ კიდევ დაშვევ რა-
მე, უარესი სასჯელი მოგელისო. დამეკანდა ის...

გაქცევა, რა თქმა უნდა, იმ დღეს ევლარ მოვა-
ხერხე და მეორე დღეს კი მამა ჩემიკ აღარ მანახებს
როგორც მერმე შევიტყე მას უთხრეს თურმე: შენ-
მა შეიღმა სახლში წამოსვლა აიჩნება და ამიტომ შე-
ნი ნახეა მისთვის ძალიან მენებელია. ბავში მთლათ
გაფუჭდება, თუმცა ახლაც გადღებუთებული და გა-
ფუჭებულია... წარმოიდგინეთ, აქ ჰანისონში, ლეინო
მროთბოვაო...

მე კი მითხრეს: მამა შენი არ მოსულა და ამ
კოტა ხანში არც მოვა, შენი თავი ჩვენ ჩავებარაო...
რა თქმა უნდა, ეს აშბავი ძალიან შეწყინა. აქედან
განზავისუფლებას ერთთ ერთი იმედი მამის ნახვამ
მქონდა დამკარებული და ახლა კი ეს იმედიც გაი-
ქრა. დავიწყე ტირილი, მაგრამ აშ-სთვისაც გამოწყ-
რენ, —გაუბდი, სხვებს სწავლას უშლიო...

შევეკადე მხოლოდ რამდენიმე მოსწავლეს. ისე-
ნი მოვიდენ ჩემთან და თვისებურათ ვითომ კადეც
დარბევა მოამცეს და კადეც მინუგავს.

—უნდა მოითმინო, ხომ ხედავ ძალა მავათ
ხელშია. თუ გინდა, რომ კოტა გული შეიმსუბუქო,
შეიძლება მამაშენს ბარათი მიწერო, ჩენი თედარე
გაუგზავნისო... მითხრეს იმათ.

ესეც კარგი რჩევა იყო. მართლაც დავიწყე ბა-
რათის წერა: „მამილო! რათ მამიძულე! რათ ჩამა-
დე სატარჯელში, ნუ თუ არ გებრალბები. აქ მე მტან-

ჯავენ, მკლავენ. კაცების მაგიერათ აქ მხეცები ყოფი-
ლა. ზედამხედველო ნამდვილი მგეჯია, და სხვები
კიდევ უარესი. გუმან სულ უბრალოდ აუროლებულ
ოთახში დამამწყვდის, კინაღამ მოკლავ. მიშველ
რავე, შემობრალე“...

კიდევ ბევრი რამე მსურდა დამეწერა, მაგრამ
უცებ დააფრინდა ეილაკა ჩემ წერალს და ხელიდან
გამომგლიჯა. მოვიხედე უკან და ტანში გამაყრიალა.
ჩემი წერილი თითონ „მკელს“ ხელში ეკავა. ზედა-
მხედველმა წერილი მაშინვე წააციხხა სხვას და რომ
შეიტყუა მისი შინაარსი, მოეცარდა ჩემთან... ბევრი
მიყვინა, რა არ მითხრა, მაგრამ არავფერი მა-
ხსოვს, რადგანაც ამ წამში მთლათ ერთიანთ გა-
ლენებული ვიყავი და ყოველივე მოსაზრების გრძნო-
ბაც დაკარგული მქონდა.

უკანასკნელი მისი სიტყვები მაინც ჩამწვდა გულ-
ში და საშინლათაც დამაღონა. —ამიერიდან არ გაბე-
დო წერა მავ ენახედო! — მიბძანა მან, და სასტიკი სა-
ტანჯველიც დამინიშნა... მაღე აქაურ ტანჯვასაც
შევეჩვიე, მაღე „კარკერის“ აღარ წარმოად-
გენდა ჩემთვის აუროლებულს და სულის შემე-
ხუთველ ოთახს შევეჩვიე ყველაფერ აქაურობას.
თან ზოგერთ მოსწავლეებსაც დაეფეგობრდი და
სწავლასაც ხელი მოგვიდ. მაღე მეც ისეთი მოძრი-
ლი მოწავე შევიქენი, როგორც საზოგადოთ სხვებ
იყვენ. მეც, სხვებსავეთ გულში, ერთი გამოუთქმე-
ლი სიძულილა მქონდა ჩახეული ჩენი უფროსე-
ბისადმი, და ყოველივე ღონისძებას ემპარობდი, რომ
მათთვის რამე სიტუდ მქენა, მე კი დაუსჯელი დავრ-
ჩენილიყავი. ჩვენ მოსწავლენი ეცდობოდით გავგე-
გულსებინა „ისინი“, მიგვეყენებინა მათთვის რამე
საწყენი, მოგეტყუებინა, გამოგვესულელებინა და
„ისინი“ კი სამაგიეროთ გესჯიდენ ჩვენ იმით, რომ
ხშირ ხშირათ „ერთს“ ან „ორს“ გვიწერდენ, გეტო-
ენდენ უსაღილოთ, გვაყენებდენ სამარცხენოთ კუთ-
ხეში, ხან კიდევ გეაოკებდენ, არ გეაოლედენ კი-
რა უქმე დღეს სასიყრნოთ წახელის ნებას, გეაწყვედენ
დენ „კარკერში“ და ეინ ჩამოთელის კიდევ რამ-
დენ რამეს არ გვიშვებოდენ... მე ყველაფერს ვითმენ-
დი. ყველაფრის დაკლებასაც კოტაოდნათ შეემჩმე-
მაგრამ ხან-და-ხან რომ სადილზე პირი გამიშრებო-
და, აღარ დავმალე, ჩენი „ნუნუდაც“ მომაგონდე-
ბოდა. რა თქმა უნდა, ახლა აღარ წამომცდებოდა:

„ქუტილიდან ლენის ამოღება დაგეგმვათმეთქი“, მაგრამ ლენი რომ გამახსენდებოდა, მასთან ერთათ სოფელიც მამაგონდებოდა. წარმოამიდებოდა თვალწინ ჩვენი დარბაისელი ოჯახი, დედა, მამა, პატარა დაია, ძიძა, ჩვენი სოფლის ბიჭები და ვულოც სხვა-ნაირათ ტოკავს დამიწყებდა...

კარგა ხანი გავიდა და სახლიდან კი არავითარი აზრები არ მომდიოდა. ეს, რა თქმა უნდა, კიდევ უფრო აძლიერებდა ჩემ ტანჯვას და სულის კვეთებას. არას დროს არ ვიფიქრებდი, თუ ჩემი მშობლები, ასე სხვის ანაბარათ მიმატოვებდნენ და მერმე ჩემს აზვავსაც აღარ იკითხავდნენ. ბოლოს ევლირს მამა-ჩემისაგან წერილს. აფვართკალი სიხარულისაგან, მაგრამ წერილი ისეთი შინაარსის გამოდგა, რომ მისმა წაკითხვამ მთლათ ჩამიშხამა ის სიამოვნება, რომ ველოც წერილის მიღებაზე ვეგრძენი. მამა მწერდა სხვა-თა შორის: „შეეატყე თურმე შენ ვმპაკობ, უფრო-სებს არაფერს არ უფერებ და ამისათვის ხან-და-ხან კიდევ გსჯიან. სირცხელი არ არის ჩემთვის, რომ ჩემი შვილი უხეიროთ იქცეოდეს!.. ტუულიათ თა-ვის გამართლება არ დაიწყო. კიი ცენი მითრახს არასდროს არ დაიკრავს, არც კარგი მოსწავლე მი-იღვანს საქმეს იქმადის, რომ მას სასჯელი მიავყენონ. ერთხელ დაგტუქავენ, მეორეჯერ დაესჯიან და მე-სამეჯერ თუ რამე დაშავე ქე გამოგაბუნძულებენ სკოლიდან. სად აპირობ მაშინ წასვლას? სადღ გინ-დოდეს იქ წაბრძანდი და ჩვენ კი თვალით არ და-გვენახეო. ან კი რათ გეინდებხარ? რათ ივარკებ მა-შინ? უკანასკნელი რომაა, ღორის მწყემსათაც არ ივარკებ და თონხა ხომ სად შევიძლია, ამას დაეუე-ლი არა ხარ. მამა-ბაბეული ადგილის იმედი ტუუი-ლათ ნუ გავქვს. სანამ შენ ვაიხდებოდე, ყველას მო-ვალეები ვაიტაცებენ. ახლა იმისთანა დროში ვართ, რომ ჩვენი ხსნა სწავლაზე არის დამოკიდებული. კ-რ-გათ ისწავლი, კაცი გამოხვალ. შენ თავსაც სარგებ-ლომას მოუტან, ოჯახს და ქვეყანასაც. არ ისწავ-ლი და მაშინ ეთი შენი ბრალი, შენისთანა საწყალი ქვეყანაზე არაიენ იქნება, მთელ სკოცხლეს სიმწა-რეში ვაატარებ. შენ იქნება მაშინ ქვეყნის ბარგი... ბაღანაი აღარ ხარ! კუთით იყავი. თუ კარგათ ისწავ-ლი საშობაოთაც წამოგიყენა სახლში და შენი ნახ-ვაც შესიამოვნება და თუ არ ცდები და ან ღმერთ-

მა დაგივაროს, მაქედან გამოგადგეს, მაშინ ათასჯერ მიჩრჩენია ჩემმა თვალებმა ცოცხალი აღარ გიხი-ლან...

მართუნ კოთუა.

ქ. ოღესა.

(შემდგოი ქუნება)

ქუდაქუთარ-გამომგეული ან. თ.-წერულისა.

მეორე შინაგანი სესხის მომგებიანი ბილეთები ამოვიდა ტირაქში: 15613, 19936, 7990, 8854, 10258, 15982, 18081, 12556, 1848, 8205, 11903, 6858, 2133, 15548, 746, 15281, 13101, 2074, 3867, 15255, 1176, 14384, 3605, 19744, 1652, 4174, 16302, 19419, 12975, 12609, 7518, 2386, 14198, 444, 17026, 14554, 19868, 11479, 5653, 7559, 8967, 3559, 16146, 391, 7972, 16846, 8873, 8979, 17044, 471, 471, 12700, 17740, 12722, 18038, 17339, 15710, 12470, 5787, 4526, 1918, 9954, 6986, 19211, 3663, 2873, 17373, 11655, 2075, 8648, 6391, 9343, 3020, 104, 17885, 16690, 10247, 19056, 16914, 3589, 3530, 4186, 12039, 13206, 4790, 13186, 13510, 5683, 6335, 17983, 5059, 3671, 11945, 6428, 10509, 11685, 19116, 12591, 12397, 16505, 15280, 14043, 15702, 3962, 15463, 1026, 17493, 9486, 7394, 17705, 7945, 957, 15089, 8949, 3923, 9327, 6027, 3834, 13772, 8345, 5312, 13674, 12552, 15690, 9889, 7788, 048, 2630, 19197, 16296, 6179, 1664, 16862, 1076, 12797, 14445, 15285, 6243, 1515, 6229, 16519, 10742, 19016, 14919, 17320, 8580, 17625, 1056, 4435, 12794, 6878, 17805, 16304, 3438, 10945, 17096, 280, 8379, 10177, 7038, 9697, 17992, 8666, 18527, 3324, 9959, 16616, 17823, 14771, 13395, 4932, 16336, 14170, 19829, 874, 1651, 12045, 10080, 17237, 3467, 2012, 19108, 17444, 17283, 10747, 19542, 14990, 8667, 11105, 16240, 6518, 16752, 8476, 13246, 14124, 1152, 609, 2689, 8461, 10966, 18843, 18956, 6856, 12565, 6942, 9091, 6651.

განცხადება

ს ა მ მ ე რ ს ი მ კ უ რ ს ე მ ი

ქალებისა და ვაჟებისათვის

(წელი მუთოსმეტე)

სასწავლებელი და საყმაწვილო ბალი

ი. ო მ ხ ა ლ ი ს ა

(ქუთაისში)

გამართულია ვარფოლომეევის სალში დადიანის ქუჩაზე.

სასწავლებელი ამზადებს ყმაწვილებს გიმნაზიის მოსამზადებელსა და პირველ კლასებისათვის, საყმაწვილო ბალი მიზნით იღებს აღზარდოს ყმაწვილები 5-7 წლ. სამშობლო ენაზე, ფრეხელის სიტყმით.

სასწავლებელში ყმაწვილები მიიღებიან პირველ სექტემბრიდან პირველ ოქტომბრამდე, ხოლო საყმაწვილო ბალში ყოველ დროს მთელი წლის განმავლობაში, თეიური გადასახადი დანიშნულია სასწავლებელში 10 მან. და საყმაწვილო ბალში 5 მან.

(4-2)

ქარქო. საამაჟმეორო. აბჟალატორიითური მქიპ. ს. ვ. თოფურაიანი. ქ. ქუთაისში.

საეათმყოფოში დგას ოცდა თორმეტი საწოლი ხირურგიულ, გინეკოლოგიურ და შინაგან სენით აეთმყოფათთვის. მუწუცებიანი და გადამდები სენით აეთმყოფნი არ მიიღებიან. მოსიარულე აეთმყოფნი მიიღებიან ყოველ დღე 11 საათიდან შუადღის 3 საათამდე.

შინაგან და ნერვებით აეთმყოფებს მიიღებს: ქ. ს. ვ. თოფურაიანი.

ხირურგიულ და შარდით ქ. ს. ვ. ვრჟეკაძესკი. დედაკაცურ აეთმყოფათა და საბებიოს — ქალი — ქ. შ. ი. ვ. კაცანი თვალების აეთმყოფათათვის — ექიმი ი. კ. ვარშაკაძე.

ჩრევა ღარიგების ფასი 50 კ., კონსილიუმის ფასი 3 მ. დღე და ღამის ქირა საეათმყოფოში სრული ხარჯით და ექიმობით 2 — 3 მანეთამდე. აპერაციის ფასი გარიგებაზეა.

საეათმყოფოს დირექტორი ს. ვ. თოფურაიანი.

(4-3)

კურსების დანიშნულება ის არის, რომ სწავლული საკომერციო განათლება შესძინოს მსურველთ, როგორც ქალკს, ისე ვაჟებს და მოამზადოს ვარჯიშობას შემწვობით ანგარიშის დახელოვნებით მკოდნენი.

წაწელის გათავებას შემდეგ ატესტატები ეძლევათ. 1896 — 97 სამოსწავლო წელს შემდეგი საგნები იქნება სასწავლებელი: 1) საკომერციო ეკონომია, 2) საკომერციო არითმეტიკა, 3) პუსგალტერია მარტოეი, ორკეციკ და საბანკო, 4) არითმეტიკა საანგარიშო იოთავთ, 5) საკომერციო მანქარ მოწყობა, 6) საკაგრა და სათამაშუკო წესდუანი, 7) მსწრაულ-წერა და წერა გარეული და შინაინი (неправление чужого почерка).

სწავლა დაიწყება 16 სექტემბრიდან. ახლათ შემომსვლელთა მიღება დაიწყება 2 სექტემბრიდან. ყოველ დღე დღის 10 საათიდან თერთმეტამდე და საღამოს 4 საათიდან 8 საათამდე, კურსების სადგომში სახლი ალქსანდრე ფრედონოვისს № 9, სერგიევისა და ნავარნის ქუჩაზე, ავთაქის პირდაპირ.

პროგრამები და წესები კურსებისა უსასყიდლოთ შეიძლება მიიღოს მსურველმა კურსების სადგომში და ძმათა წოვიანოეების საბანკირო კანტორაში, სიონის ქუჩაზე.

ინც ქალაქს გარეშე ცხოვრებს, შეუძლია წერილით მიმართოს კურსების დამაარსებელს მ. მანუქლიანს, ტფილში.

(12-8)

ქ. ქუთაისში

პირველი კენჯისთვიდან მოვარობის ნებართვით აისხნება

ს ა ქ ა ლ ე ბ ი ს კ ო ლ ა,

რომელსაც მიზნით აქვს მოამზადოს ბავშვი-ქალი შეილები 7-დან 10 წლამდე სხვა-და-სხვა სასწავლებლების მოსამზადებელი და პირველი კლასებისათვის.

თხოვნები მიიღება

ელენე მეარბას ასულის ღირსთავიანის სასკულე,

თბილისის ქუჩაზე 5. დგებულის სახლში, სწავლების ფასი თვეში ხუთი მანეთია.

(3-2)